ئەنارکیزم و مارکسیزم

دانییێڵ گرین

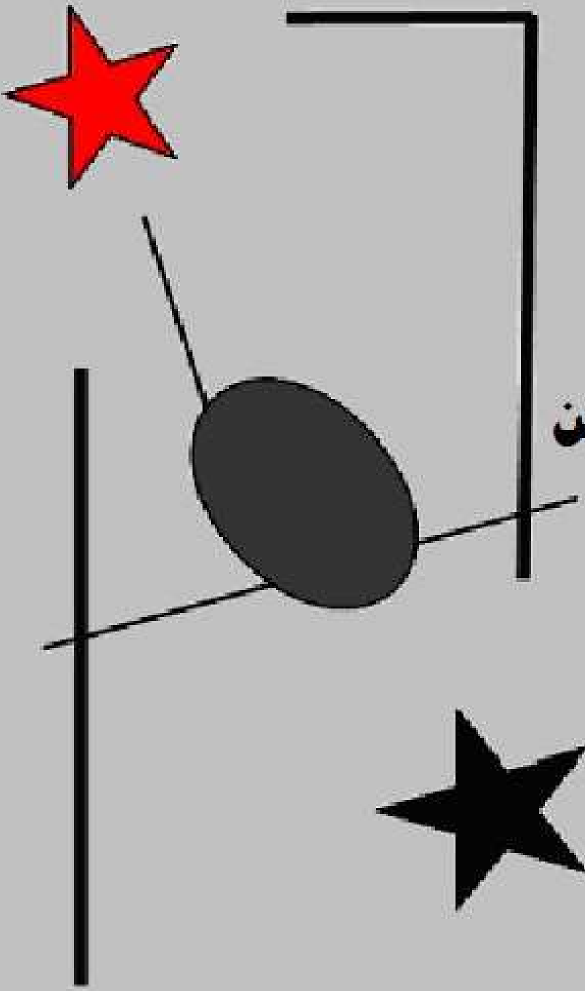

و. لە فارسییەوە: هەژێن

چاپی یەکەم، جێنیوەری ٢٠١٠

ئەنارکیزم و مارکسیزم

دانـیێل گرین

و. لە فارسییەوە: **هەژێن**

چاپی یەکەم، جێنیوەری ٢٠١٠

ئەنارکیزم و مارکسیزم *

. ا

شرۆڤەی ئەم بابەتە، لەتەك گرفتگەلێکی زۆر ڕوونەڕوومان-دەکات، لە یەکەمینەکانەوە دەستپێدەکەین. چی لە واژەی "مارکسیزم" تێدەگەین؟ مەبەستمان لە کامە (مارکسیزم)ە؟

لێرەدا بەپێویستی دەزانم دەستبەجێ وەڵامبدەمەوە: مەبەستی ئێمە لە "مارکسیزم" کۆمەڵە نووسینەکانی کارڵ مارکس (Karl Marx) ** و ئەنگلس (Friedrich Engels)، نەك پاشڕەوانی ئەوان، کە بەبێوەفاییەکی کەم یا زۆر بەرانبەر ئەوان، مارکەی "مارکسیستی"یان لەخۆیان داوە. نموونەی ئاشکرا لەم بارەوە مارکسیزمی شێوێنراو و تەنانەت دژەخونیلێکراوی سۆشیال_دیمۆکراتەکانی ئاڵمانە.

لە سەردەمی ژیانی مارکس و ساڵەکانی سەرەتای دامەزراندنی پارتی سۆشیال_دیمۆکراتی ئاڵمان، سۆشیال_دیمۆکراتەکان دروشمی جۆرێك لە "دەوڵەتی خەڵکی"ی پاگەندەییان پێشنیار - دەکرد. مارکس و ئەنگلس، بۆی هەیە لە خۆشی ئەوەی کە سەرەنجام پارتێك بە لایەنگری زۆرەوە لە ئاڵمانیا خۆی بە لایەنگری ئەوان، ڕادەگەیاند، زۆر سەیر لەم بارەوە نارۆشنییان نیشاندا و تەنیا پەردەهەڵماڵینە تووند و بەردەوامەکانی باکونین (Bakunin) لەبارەی "دەوڵەتی خەڵکی"ی و پەیوەندی سۆشیال_دیمۆکراتەکان لەتەك پارتی بۆرجوازی ڕادیکاڵ، بوو، کە مارکس و 'ئەنگلس'ی ناچار بە پشتکردن لە وەها دروشم و کارکردێك کرد.

پاش ماوەیەك دواتر، 'ئەنگلس'ی بەساڵاچووی هاوەڵی مارکس لە ساڵی ١٨٩٥دا لە پێشەکییە بەناوبانگەکەیدا، کە بۆ پەرتووکی (خەباتی چینایەتی لە فەرەنسە)ی مارکسی نووسی [هەر لەم پێشەکییەدا بوو، کە ئەو] بە پێداچوونەوەیەکی تەواو لە مارکسیزمدا، ڕێگەی ڕیفۆرمیزمی گرتەبەر. بەواتای ئەوەی کە پێداگری لەسەر سوودوەرگرتن لە کارتی دەنگدان وەك ئامرازێکی گرنگ و تەنانەت تاکە ئامرازی بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات، دەکات. لێرەدا چیدی ئەنگلس بەو چەمکەی من مەبەستمە، مارکسیست نییە. دواتر کارل کاوتسکی (Karl Kautsky) بەشێوەیەکی دوولایەنە، دەبێتە جێگرەوەی مارکس و ئەنگلس. ئەو لە تیئۆریدا ئاوای نێشاندەدایەوە، کە هێشتاکە لە بواری خەباتی چینایەتییدا، شۆڕشگێڕ ماوەتەوە، بەڵام بەکردەوە بێجگە لە پەردەپۆشکردنی کردە تەواو هەڵپەرستانە و ڕیفۆرمیستییەکانی پارتەکەی، شتێکی دیکەیی نەدەکرد.

لە هەمان کاتدا، ئێدوارد برنشتاین (Eduard Bernstaein)، کە ئەویش پاگەندەی "مارکسیست"بوونی دەکرد، لەڕاستیدا هەنگاوێك لە کاوتسکی واوەتر نەڕۆیشت و بەئاشکرا خەباتی چینایەتی ڕەتکردەوە و لە بەرانبەر هەڵبژاردنگەری و پارلەمانگەری و ڕیفۆرمی کۆمەڵایەتییدا بە بەجێماوی دەزانێت.

لەلایەکی دیکەوە کاوتسکی ڕایدەگەیاند، گوتنی ئەوەی کە هوشیاری سۆشیالیستی سەرەنجامی پێویست و ڕاستەوخۆی خەباتی چینایەتی پرۆلیتاریایە: " تەواو هەڵەیە". بە باوەڕی ئەو: دەبێت ئەوە بزانین، کە سۆشیالیزم و خەباتی چینایەتی لەیەکەوە سەرچاوەناگرن، بەڵکو بەرئەنجامی پێشمەرجی دیکەن.

بەواتایەکی دیکە هوشیاری سۆشیالیستی بەرهەمی زانست بووە. هەڵگری زانست پرۆلیتاریا نییە، بەڵکو ڕۆشنبیرانی بۆرجوازین و بەهۆی ئەوانەوەیە، کە سۆشیالیزم بۆ پرۆلیتاریا "دەگوێزرێتەوە". سەرەنجام: "هوشیاری سۆشیالیستی توخمێکە، کە لە دەرەوە دێتە نێو خەباتی چینایەتی پرۆلیتاریاوە و نەك شتێك کە خۆبەخۆ لەو خەباتەوە بێتە ئاراوە."

تەنیا تیۆریسیۆنێك کە لە سۆشیال_دیمۆکراسی ئاڵماندا بە مارکسیزمی ڕەسەن وەفادار مایەوە، ڕۆزا لوکسێمبورگ (Rosa Luxemburg) بوو. لەبەرئەوە ناچاربوو زۆر سازشگەلی تاکتیکی لەتەك ڕابەری پارتەکەی ئەنجامبدات. ڕۆزا هیچ کات بێپەردە ڕەخنەی لە بێبل (Bebel) و کاوتسکی نەدەگرت. بەر لە ساڵی ١٩١٠، ئەو مشتومڕی ئاشکرای لەتەك کاوتسکی دەستپێنەکرد، کە ئەو کات فێرکاری پێشووی، بۆچوونی مانگرتنی ڕامیاریی جەماوەری ڕەتکردەوە. ڕۆزا بەتایبەت هەوڵیدەدا نزیکی بۆچوونەکانی خۆی لەتەك ئەنارکیزم، کە بەرهەمی تیئۆری ئەو لەبارەی خۆبەخۆیی شۆڕشی جەماوەریی بوو، بشارێتەوە. وەها هەوڵێك، ئەوی ناچار بەپەنابردن بۆ جنێودان بە ئەنارکیستەکان کرد. بەم شێوە ئەو پێیوابوو، پارتەکەی کە چ لەڕووی بیرڕباورەوە و چ لەڕووی داراییەوە [دەبێت ئەوەش بڵێین، چونکە ئەوڕۆکە لێی بەئاگاین] بەوەی وابەستەبوو؛ دەخاتە مەترسییەوە.

بەڵام وێڕای جیاوازی لە ناودا، ناکۆکی ڕیشەیی لەنێوان مانگرتنی گشتی ئەنارکۆ_سەندیکالیستەکان و ئەوەی کە ڕۆزا لوکسێمبورگ بە پارێزەوە هەوڵیدەدا بە " مانگرتنی جەماوەری" ناویبنێت، لەئارادا نییە. لەلایەکی دیکەیشەوە، مشتومڕەکانی کە

یەکەمیان لە ساڵی ١٩٠٤ لەتەك لێنین (Lenin) و دواترینیان لە ساڵی ١٩١٨دا لەتەك بۆلشەڤیزمی بەدەسەڵاتگەیشتوو ڕوویدا، فرە لە ئەنارکیزمەوە دوورنەبوو. دوایین تێڕوانینەکانی ئەو لەنێو بزووتنەوەی سپارتاکیستەکان لە ساڵی ١٩١٨دا لەبارەی سۆشیالیزمی پێشڕەوگەر لە خوارەوەڕا و لە ڕێگەی سۆڤیەتە کاگەرییەکانەوە، لەسەر ئەم پۆلە هەژماردەکرێن. ڕۆزا لوکسێمبورگ بەیەکێك لە بازنەکانی پەیوەستبوونەوەی ئەنارکیزم و مارکسیزمی نەشێوێنراو دەژمێردرێت.

بەڵام مارکسیزمی ڕەسەن تەنیا لەلایەن سۆشیال_دێمۆکراتەکانی ئاڵمانەوە نەشێوێندرا. بەڵکو ئەوە لێنین بوو، کە لە ئاستێکی فراواندا ئاوەژوویکرد. ئەو بەشێوەیەکی بەرچاو خاڵگەلی ژاکۆبین (Jakobin)ی و دەسەڵاتخوازانە، کە هەندێك کات لە نووسینەکانی مارکس و (ئەنگلس)دا دەرکەوتبوون، قوڵترکردەوە. ئەو باڵادەستی نێوەندگەرایی و دەرکی بیرتەسکانە و دەستەگەرایانەی پارتیی (ئەوەش تەنیا یەك پارت) و بەتایبەت پیشەییبوونی کاری شۆڕشگێڕانەی وەك ڕابەرانی جەماوەری هێنایە نێو مارکسیزمەوە. وەها چەمکگەلێك لە نووسینەکانی (مارکس)دا زۆر دەستناکەون و ئەگەر هەشبن لەشێوەی کۆرپەیی و سەرەتاییدان. لەتەك ئەوەشدا لێنین سۆشیال_دێمۆکراتەکان بەتوندی لەوەی کە ئەنارکیستەکان بەکەم دەگرن، دەداتەبەر ڕەخنە و لە نامیلکەی (دەوڵەت و شۆڕش)دا بەشێکی تەواو بۆ ستایشی ئەنارکیستەکان لەبەر وەفادارییان بۆ شۆڕش، تەرخاندەکات.

.II

کاری ئێمە لە گرفتی دووەمدایە. ئەندێشەی مارکس و ئەنگلس خۆی لە خۆیدا بەرادەیەك تێگەیشتنی دژوارە. لەبەرئەوەی کە لە ماوەی نیوسەدە کاردا زۆر بەتوندی پەرەیسەند و هەروەها لەبەرئەوەی مارکس و ئەنگلس پەیگیرانە هەوڵیانداوە، ڕووداوە کەتوارییەکانی سەردەمی خۆیان لە نووسینەکانیاندا بدەنەوە. سەرەڕای هەموو ئەو هەوڵانەی کە لێکدەرەوانێکی هەنووکەیی [لەنێویاندا نوێنەرێکی کلیساش] دەیدەن، هیچ بنەمایەکی باوەڕی مارکسیستی بوونی نییە.

با بۆ ئەم مەبەستە نموونەیەك بهێنینەوە: مارکسی لاو و مرۆڤدۆست، شاگردی فۆیەرباخ (Feuerbach)ی فەیلەسوف، بەگشتی لە مارکسی سالانی پێگەییی، کە دواتر خۆی گیرۆدەی دیاریگەریی زانستی توند و دژوار کردووە، جیاوازە. مارکسی ڕۆژنامەی ڕاینی نوێ (Neue Raihnische Zeitung) [بڵاوکراوەیەك، کە تەنیا پاگەندەی دیموکراتبوون و لە هەوڵی یەکیتی لەتەك بۆرجوازی ئاڵماندا بوو] ، هیچ وێکچوونێکی لەتەك مارکسی ساڵی ١٨٥٠ واتە مارکسی کۆمونیست و تەنانەت بلانکیست (Blanquist)، کە ئاوازی شۆڕشی بەردەوام، کاری ڕامیاریی سەربەخۆی کۆمونیستی و دروشمی دیکتاتۆری پڕۆلیتاریای دەدا، نییە.

هەندێك جیاوازییش لەنێوان بەشەکانی مانیفێستی ١٨٤٨ و هەندێك داواکاریدا، ئەوەی کە دەوڵەت بە زۆردارەکی دەست

بەسەر سەراپای ئابووریدا بگرێت و ڕوونکردنەوەکانی دواتر، کە تیایاندا دەوڵەت بەهۆی "پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانەوە" جێگەی دەگیردرێتەوە، هەیە.[1] مارکسی ساڵانی دواتر، کە شۆڕشی نێونەتەوەیی بە داهاتوویەکی دوور دەسپارد و خۆی لە پەرتووکخانەی مۆزەخانەکانی بریتانیا گۆشەگیردەکرد، تاوەکو دەستبداتە لێکۆڵینەوەی زانستی فراوان و گران. کەسێکی تەواو جیاوازە، لە مارکسی ڕاپەڕێنخوازی ١٨٥٠ کە باوەڕی بە ڕاپەڕینی گشتی و دەستبەجێ هەبوو.

مارکس کە لە ساڵەکانی ١٨٦٤ – ١٨٦٩ سەرەتا لە پشتپەردەوە ڕۆڵی ڕاوێژکاری تایبەت و ڕێخکەری لە دەسەڵات دوورەپەرێزی کرێکارانی کۆوەبووی لە نێونەتەوەی یەکەمدا دەگێڕا، کەچی لەپڕێکدا ساڵی ١٨٧٠ دەگۆڕێت بە مارکسێکی فرە دەسەڵاتخواز، کە لە (لەندەن)ەوە فەرمان بۆ ئەنجومەنی گشتی ئینتەرناسیونالْ دەردەکات. مارکس کە لە سەرەتای ١٨٧١دا بەتووندی دژی ڕاپەڕینی پاریس بوو، مارکسێك نییە، کە کەمێك دواتر لە نامیلکە بەناوبانگەکەی خۆیدا بەناوی (جەنگی نێوخۆیی لە فەرەنسە)، دەکەوێتە نرخاندنی کۆمونەی پاریس و زۆرێك لە لایەنەکانی تا ئەوپەڕی ڕادەی خوازراو دەستنیشاندەکات.

دواجار (مارکس)ێك کە لە هەمان نامیلکەدا لەسەر ئەم خاڵە پێدادەگرێت، (مارکس)ێك نییە، کە لە نامەیەکدا لەبارەی بەرنامەی گۆتا Gothaer Programm بەبێ چەندوچوون دەیەوێت بیسەلمێنێت، کە دەبێت دەوڵەت بۆ ماوەیەکی تا ڕادەیەك درێژ پاش شۆڕشی پرۆلیتێری درێژە بەژیانی خۆی بدات.

دەتوانین لە ماوەی ساڵانێکدا شوێنپێی تەواوی ئەم پاشگەزبوونەوە و هەڵبەز و دابەزە زیکزاکیانە هەڵگرین. بەم جۆرە نابێت مارکسیزمی ڕەسەن، واتە نووسینەکانی (مارکس و ئەنگلس)یش وەك کۆمەڵێکی وەك یەك و تەبا لەبەرچاوبگیرێن. بەڵکو پێویستە لە بۆتەی تاقیکاری ڕەخنەیی و ورددا دابنرێت و تەنیا ئەو خاڵانەی لێوەوەربگیرێت، کە پەیوەندی نزیکیان لەتەك کۆمونیزمی ئازادیخوازانە Libertarian communism هەیە.[2]

.III

هەنووکە لەبەردەم گرفتی سێیەم وەستاوین: (ئەنارکیزم)یش کەمتر لە مارکسیزم لە چوارچێوەی باوەڕی لەیەکچوو بەهرەمەندە. بەو جۆرەی کە لە نامیلکەی "ئەنارکیزم"دا لەبارەیەوە دواوم، ڕەتکردنەوەی دەسەڵاتداری و پێداگرتن لەسەر لەپێشبوونی داوەری تاکەکەسی، بووەتە هۆی ئەوەی کە ئازادیخوازەکان بەو جۆرەی کە پرۆدۆن Proudhon لە نامەیەکدا بۆ مارکس "دژە دۆگماتیزمبوون بکەنە پیشەی خۆیان" لەبەرئەوەیە کە تێڕوانینی ئازادیخوازەکان، جۆراوجۆرتر، خورتر و لە ڕووی تێگەیشتنەوە دژوارترە لە تێڕوانینی سۆشیالیستە دەسەڵاتخوازەکان authoritarian socialists.

لە (ئەنارکیزم)یشدا ئاراستەی جیاواز هەیە: بێجگە لە کۆمونیستە ئازادیخوازەکان Libertarian Communists، دەتوانرێت ئەنارکیستە تاکگەراکان Individual anarchists، ئەنارکیستە کۆمەڵگەراکان Sozietaere anarchists، ئەنارکۆ_ سەندیکالیستەکان Anarcho-Syndikalists و ئەنارکۆ_ فێمینیستەکان Anarcho-feminists و وەك ئەوەی دەزانن، زۆر ئەنارکیزمی دیکەش هەن: لەوانە ئەنارکیستانی ناتوندووتیژ Non-violent anarchists، ئەنارکیستە ئاشتیخوازەکان Anarcho-pacifists، ئەنارکیستە گیاخۆرەکان (vegetarian anarchists و هیدیکەیش.

هەنووکە ئەم پرسیارە قوتدەبێتەوە : دەمانەوێت چ جۆرێك لە

ئەنارکیزم لەتەك مارکسیزم بەراوردبکەین، تاوەکو بزانین کە لە چ بارێکەوە، ئەم دوو فێرگە ڕامیارییییە لە ئەندێشەی شۆڕشگێڕیدا لەتەك یەکدیدا یەکدەگرنەوە یا لە یەکدی دووردەکەونەوە. بۆ من ڕۆشنە کە ئەنارکیزمی چێکەر/ بنیاتنەر (constructive anarchism)، کۆمەڵگەرا یا ئەنارکیزمی کۆمونیستی لەتەك مارکسیزمدا کەمترین دوورییان لەنێواندایە و هەر لەبەرئەوەشە کە من لە پەرتووکی (ئانارکیزم)دا تەنیا لە هەوڵی شیکردنەوەی ئەم جۆرە لە ئەنارکیزم بووم.

.IV

گەر بەقوڵی سەرنجبدەین، بۆ ئێمە دەردەکەوێت کە مارکسیزم و ئەنارکیزم لە ڕابوردوودا کاراییان لەسەریەك داناوە. هەروەك مالاتێستا Malatesta ئەنارکیستی ناسراوی ئیتالیایی لە شوێنێکدا نووسیویەتی: " نزیکەی تەواوی ئەدەبیاتی ئەنارکیستی سەدەی نۆزدە کارایی مارکسیزمی لەسەر بووە ".

ئەوە دەزانین، کە باکونین ڕێزی لە بەرانبەر لێهاتوویی زانستیی مارکس هەبوو، بەڕادەیەك کە دەست بەوەرگێڕانی بەرگی یەکەمی "سەرمایە" بۆ سەر زمانی ڕوسی دەکات. لەپاڵ ئەودا ئەنارکیستی ئیتالیایی کارلۆ کافیرۆ (Carlo Cafiero)ش کورتەیەك لەم بەرهەمە بڵاودەکاتەوە. لەولاشەوە، یەکەم پەرتووکی پرۆدۆن (What is property? - موڵکایەتی چییە؟ ١٨٤٠) و بەتایبەت بەرهەمی بەناوبانگی (System of the Philosophy of Misery ،Economical Contradictions: or سیستەمی ناکۆکییە ئابوورییەکان یافیلۆسۆفی هەژاری١٨٤٦) بەقووڵی مارکسی لاو دەخەنە ژێر کاراییەوە. ئەگەر چی کەمێك دواتر ئابووریناسی ئەمەکنەناس، بەنووسینی (هەژاری فەلسەفە) دەستدەداتە سەرزەنشکردنێکی ژاراویی لە دژی فێرکارەکەی خۆی.

وێڕای لێدوانی زۆر، مارکس بەڕادەیەکی زۆر قەرزارباری تێڕوانینەکانی (باکونین)ە. لێرەدا بۆ خۆلادان لە دووبارەکردنەوە تەنیا دوو نموونە دەهێنمەوە: ڕاگەیاندن لەبارەی کۆمونەی پاریس کە لەلایەن (مارکس)ەوە نووسراوە، بەتوندی لەژێر کارایی

بۆچوونەکانی (باکونین)دایە. بەو جۆرەی کە ئارتور لێنینگ Arthur Lehning بڵاوکەرەوەی (ئەرشیڤەکانی باکونین)یش پەنجەی بۆ ئەم خاڵە ڕاکێشاوە و بەو جۆرەی کە پێشتر گوتمان دەستپێشخەری باکونین بوو، کە مارکس ناچار بە ڕەتکردنەوەی دروشمی "دەوڵەتی خەڵکی"ی هاوکارە سۆشیال_دیمۆکراتەکانی بوو.

.٧

مارکسیزم و ئەنارکیزم بەتەواوی لە کارایی بەرانبەریی یەکدی لە ڕەگوڕیشەیەك بەهرەمەندن و ڕەگوڕیشەیان بۆ سەر خێزانێك دەگەڕێتەوە. ئێمە وەك ماتریالیست، پێمانوانییە، کە بۆچوونەکان بۆ خۆیان لە مێشکی مرۆڤەوە پەیدادەبن، بەڵکو لەسەر ئەو باوەڕەین کە تەنیا ڕەنگدانەوەی دەستکەوتەکانی بزووتنەوەی جەماوەرین لە ڕەوتی خەباتی چینایەتیدا پێیهەستاون. یەکەمین نووسەرانی سۆشیالیست، چ ئەنارکیست و چ مارکسیست بەتەواوی لەژێر کارایی شۆڕشی گەورەی فەرەنسە لە ساڵەکانی کۆتایی سەدەی هەژدە و لەژێر کارایی تێکۆشانی کرێکارانی فەرەنسەدا بوون، کە لە ساڵی ١٨٤٠ بەدواوە بۆ خۆڕێکخراوکردن و خەبات دژی بەهرەکێشی سەرمایەداری دەستیانپێکرد.

ژمارەیان کەمە ئەوانەی کە بزانن، لە ساڵی ١٨٤٠دا پاریس مانگرتنێکی گشتی بەخۆوە بینیوە. سالانێك پاش ئەوە ڕۆژنامە کرێکارییەکانی وەك کارگە L' Atelier سەریانهەڵدا. لەم ساڵەدا ١٨٤٠ پەرەگرتنێکی بەرچاو ڕوودەدات، پرۆدۆن (تێبینی دژی موڵکایەتی) بلاودەکاتەوە. چوارساڵ دواتر لە ساڵی ١٨٤٤دا، (مارکس)ی لاو لە (تێبینییەکان)یدا، ڕاپۆرتی سەردانییەکەی بۆ لای کرێکارانی پاریس دەخاتەڕوو و پەنجە بۆ کاراییەکی قوڵ، کە کرێکارانی بازوویی [دەستکار] لەسەر ئەوییان داناوە، ڕادەکێشێت. ساڵێك بەر لەوە لە ١٨٤٣دا ژنێکی دەرکەوتە بەناوی فلۆرا تریستان Flora Tristan کرێکارانی بۆ پێکهێنانی یەکێتییەکی کرێکاری بانگەوازکرد و بۆ پەیوەندیگرتن لەتەکیان، بەرەو شارەکانی فەرەنسە کەوتەڕێ.

بەم جۆرە مارکسیزم و ئەنارکیزم لە هەمان سەرەتاوە لە یەك سەرچاوەوە هەڵقوڵاوون و لەژێر کارایی چینی تازەی کرێکاردا، لەدووی ئامانجی یەکسانی، کە هەڵگێڕانەوەی دەوڵەتی سەرمایەداری و گێڕانەوەی سامانی کۆمەڵایەتی و گرتنەدەستی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لەلایەن خودی کرێکارانەوەن. هەر ئەم شتە بوو، کە بووە بناخەی پێکهاتنێکی کۆیی لەنێوان مارکسیست و ئەناکیستەکان لە کۆنگرەی ١٨٦٩ی نێونەتەوەیی یەکەم، کە کەمێك پێش جەنگی ١٨٧٠ی نێوان ئاڵمانیا و فەرەنسە، ڕوویدا. ئەم خاڵەش لەبیرنەکەین، کە ئەم پێکهاتنە لە دژی دوایین شاگردەکانی پرۆدۆن (١٨٦٥دا مرد) بوو، کە بە ئاراستەی پێچەوانە گەڕابوونەوە دواوە. یەکێك لەم شاگردانە تۆلاین Tolain بوو، کە لە تێڕوانینی دارایی [موڵکایەتی] تایبەتی و ئامرازەکانی بەرهەمهێنان نزیکبووبووەوە.

.VI

تاکو ئێرە نیشانماندا، کە یەکەمین قسەکەرانی بزووتنەوەی کرێکاری فەرەنسە لە پێوەرێکی فراواندا، لە شۆڕشی گەورەی (فەرەنسە)وە سروشیانوەرگتبوو. کەمێك ئەم خاڵە والاتردەکەین.

لە ڕاستیدا لە هەناوی شۆڕشی (فەرەنسە)دا، دوو شێوازی جیاواز لە شۆڕش سەریانهەڵدا، یا باشترە بڵێین دوو هێزی جیاواز و دژبەیەك. یەکێکیان لە باڵی چەپی بۆرجوازی پێکدەهات، ئەویدی لە پێشینانی پرۆلیتاریا: پیشەوەرانی گچکە و موچەخۆران، پێکدەهات. یەکەم دەسەڵاتخواز و دیکتاتۆریی، نێوەندگەرا و سەرکوتگەر دژ بە بەرامەبەرەکەی. دەستەی دووەم دیموکراتیك، فیدرالیست و پێکهاتوو لە کۆڕ و کۆمەڵێك، کە ئەوڕۆکە بە ئەنجومەنی (سۆڤییێتی) کرێکاری ناویاندەبەن. ئەمانە لە ٤٨ بەشی شاری (پاریس)دا هەبوون، کە لە (کۆمونەی پاریس)دا کۆبووبوونەوە و کۆڕوکۆمەڵی شارۆچکەکانیان بۆ زیاد دەبوون.

بەبێ سڵەمینەوە دەتوانرێت بگوترێت، کە ئەم هێزە دووەمە مایەیەکی ئازادیخوازانەی هەبوو و بە پێشڕەوی کۆمونەی پاریس لە سالی ١٩٧١ و سۆڤیەتەکانی ڕوسیە لە ١٩١٧دا دەژمێردرێت، بە پێچەوانەوە هێزی یەکەم، لە سەدەی نۆزدەهەمدا خۆی لە ئاراستەی (ژاکۆبینی)دا دیتەوە. لە ڕاستیدا واژەی (ژاکۆبینی) ناوێکی ناتەواو و دروستکراوە. لە ناوی یانەیەکی خەڵکی پاریس (کۆمەڵەی ژاکۆبینەکان)ەوە وەرگیراوە، کە خودی ناوی ئەم یانەیە لە ناوی پەرەستگەیەکی مەزهەبییەوە وەرگیراوە، کە یانەکە لەنێو بالاخانەکەیدا بوو. هێڵی جیاکەرەوەی خەباتی

چینایەتی نێوان بۆرجوا شۆڕشگێڕەکان لەلایەك و بێبەشەشان لەلایەکی دیکەوە بەنێو کۆمەڵەی (ژاکۆبینەکان)دا تێدەپەڕی. بەشێوەیەکی وردتر ئەوەی کە لە دانیشتنەکانی ئەم کۆمەڵەیەدا، لایەنگریی ئەندامانی لەم یا لەو ئاراستە لە شۆڕش، دەگەڕایەوە سەر بەرخوردی نێوان ئەوان. لە ئەدەبیاتی ڕامیاریی ساڵانی دواتردا، وشەی ژاکۆبینەکان چ لەلایەن ئەنارکیستەکانەوە چ لەلایەن مارکسیستەکانەوە، بۆ چواندن بە ڕێسای شۆڕشگێڕانەی بۆرجوازی کە پشتیوانی لە ڕێکخستنی وڵات و شۆڕش لە سەرەوە و بە ئامرازەکانی دەسەڵاتخوازانە دەکرد، بەزۆری بەکاردەبرێت. بۆ نموونە شارل دێلێسکلوز Charles Delescluze، ڕابەری باڵی ڕاستی زۆرینەی ئەنجومەنی کۆمونەی پاریس، خۆی بە ژاکۆبینیست و سەر بە روبسپیر دەناساند.

پرۆدۆن و باکونین لە نووسینەکانیاندا، لە دژی ڕامیاریی شۆڕشگێڕە بۆرجوازییەکان وەك (بیرکردنەوەی ژاکۆبینی) دەجەنگان. لە بەرانبەردا مارکس و ئەنگلس، بە دژوارییەوە توانییان خۆیان لەم ئەفسانە ژاکۆبینیە، کە لەلایەن پاڵەوانانی شۆڕشی بۆرجوازی شکۆیان پێدەبەخشرا، ڕابپسێنن. لەوانە دانتۆن Danton [لە ڕاستیدا ڕامیاری گەندەڵ و دژەخونی دووسەرە] و ئەوی دیکەیان ڕوبسپیر Robespierre بوو [کە سەرەنجام بوو بە دیکتاتۆر]. بەڵام ئازدیخوازەکان سەرسەختی ڕوانگەی ئەنارکیستییانەیان لەوە دەیگێڕانەوە، کە ژاکۆبینگەرایی فریویانبدات. بەباشی لەوە گەیشتبوون، کە شۆڕشی فەرەنسە نەك تەنیا جەنگێکی نێوخۆییە لەنێوان پاشایەتی بێچەندوچوون و شۆڕشگێڕانی بۆرجوا، بەڵکو یەکسەرە جەنگێکە لەنێوان ژاکۆبینگەرایی و شتێك کە من بۆ ئاسانگوتن بە کۆمونەگەرایی Communallism ناویدەبەم. سەرەنجامیش جەنگی کۆتاییە کە بە

شکستی کۆمونەی پاریس و ملپەراندنی هەردوو دادوەرانی شار، شۆمیت Chaumette و هێبێرت Hèbert لە ساڵی ١٧٩٤ تەواو دەبێت. واتای ئەم شکستە لەنێوچوونی دەسەڵاتی ژێردەستان بوو. بەو جۆرەی کە شۆڕشی ئۆکتۆبەری ڕوسیە بەرەو سڕینەوەی ئاسەواری سۆڤیەتەکانی کارخانەکان برا.

مارکس و ئەنگلس، هەمیشە لەمبەر و لەوبەری نێوان ژاکۆبینگەرایی و کۆمونەگەراییدا بوون. ئەوان سەرەتا ستاییشی (نێوەندگەرایی توندوتیژ، کە ئۆلگوی خۆی لە فەرەنسەی ١٧٩٣ وەرگرتووە) دەکەن. چەند ساڵ دواتر لە ساڵی ١٨٨٥دا، ئەنگلس بۆی دەردەکەوێت، کە لەوێدا هەڵەیکردووە و نێوەندگەرایی تەنیا ڕێگەی بۆ دیکتاتۆری (ناپلیۆن)ی یەکەم Napoleon خۆشکردووە. هەندێك جار کارل مارکس ئێنراژەکان (Enragès) واتە لایەنگرانی کەشیشی پێشین، ژاك ڕو Jaques Roux [کە قسەکەری نشینگەیەکی کرێکاریی کەناری پاریس بوو] بە "نوێنەری سەرەکی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانە" ناوهێناوە. هاوکات جارێکی دیکە ئەنگلس پێیوابوو، کە لە ساڵی ١٧٩٣دا "لایەنی زۆر دەیتوانی بە کۆمەکێك لە سەرەوەڕا" بۆ پرۆلیتاریا بژمێردرێت. دواتر لێنین لە ژاکۆبینگەراییدا هەنگاوێکی فرە واوەتری لە مامۆستاکانی؛ مارکس و ئەنگلس نا. بەتێڕوانینی ئەو ژاکۆبینگەرایی "یەکێکە لەو خاڵە لوتکەییانە، کە چینی ژێردەست لە خەباتیدا بۆ ئازادی خۆی دەستی پێیانڕادەگات". ئەو پێیخۆشبوو، خۆی بە ژاکۆبینێك ناوبێنێت، هەڵبەتە هەندێك جاریش ئەم نازناوەی بەشێوەی "ژاکۆبینێکی سەر بە چینی کرێکار" تەواودەکرد. ئەنجامگیری ئێمە ئەوەیە، کە تەنیا خۆداماڵینی مارکسیستەکان لە هەر جۆرە میراتێکی ژاکۆبینی، دەتوانێت پێکهاتنی ئازادیخوازان لەتەك ئەوان لەباربکات.

با بەکورتی بچینە سەر خاڵە سەرەکییەکانی ناکۆکی نێوان مارکسیزم و ئەنارکیزم. سەرەتا ئەوەی کە سەرەڕای باوەڕی مارکسیستەکان بە پێداویستی لەنێوچوونی دواجاری دەوڵەت، بە باوەڕی ئەوان پاش شۆڕشی سەرکەوتووانەی کرێکاریی، دەوڵەتێکی نوێ کە بە "دەوڵەتی کرێکاریی" ناودەبرێت بۆ ماوەیەکی دیارینەکراو پێکدێت. پاش وەها سەردەمێکە کە مارکسیستەکان، بەڵێنی لەنێوچوونی بەرەبەرەی ئەم دەوڵەتە، کە هەندێك جاریش بە "نیوەدوڵەت" ناویدەبەن، دەدەن. کۆمونیستە ئازادیخوازەکان بەپێچەوانەوە، پێیانوایە، کە وەها دەوڵەتێکی نوێ لەبەر دارایی دەوڵەتی بەسەر تەواوی ئابووری و بیروکراتیزەبوونی ڕۆژانەی، تەنانەت لە دەوڵەتی بۆرجوازیش بە تواناتر و سەرکوتگەرتر دەبێت و لە بەرانبەر هەڵوەشانەوەیدا، بەرهەڵستیدەکات. ئەگەر لەوە بگەڕێن، کە کۆمونیستە ئازادیخوازەکان، بە گومانەوە لەو ئەرکانەی کە مارکسیستەکان بۆ کەمایەتی کۆمونیست لە بەرانبەر دانیشتواندا پێیاندەبەخشن، دەڕوانن. گەڕانەوە بۆ نووسینە پیرۆزەکانی (مارکس و ئەنگلس)یش، تەنیا هۆیەکە بۆ وەها گومانێك. هەڵبەتە لە (مانیفێستی کۆمونیست)دا دەتوانرێت بخوێنرێتەوە کە، "کۆمونیستەکان بەرژەوەندییەکی جیاواز لە بەرژەوەندی تەواوی پرۆلیتاریایان نییە" و یا ئەوەی "ئەوان هەردەم نوێنەری بەرژەوەندی تەواوی بزووتنەوەکەن" یا " تێڕوانینی تیئۆریی ئەوان هەرگیز نە لەسەر بنەمای بۆچوون و بنچینەی داهێنراو یا دۆزراوەی ئەم یا ئەو چاکەکاری دونیا نییە، بەڵکو تەنیا دەربڕی گشتی هەلومەرج و کەتواری خەباتی چینایەتیی و بزووتنەوەی مێژوویین، کە بە بەرچاوی ئێمەوە لە بزووتندان". تا ئێرۆکانە بێگومان ئێمە ئازادیخوازان لەتەك ئەوان هاوڕاین!

بەڵام ڕستەی ناڕۆشن و تەکاندەرانە بۆ ئێمە ئەوەیە: " لە تیئۆریدا کۆمونیستەکان جیا لە بەشەکانی دیکەی پرۆلیتاریا لەو بەرتەرییە بەهرەمەندن، کە بە ڕۆشنی توانای دەرککردنی هەلومەرج، بزووتن و ئامانجی کۆتایی و گشتی بزووتنەوەی پرۆلیتاریایان هەیە".

ئەم دانپیانانە دەتوانێت بەبێ پێچوپەنا بەو واتایە بێت، کە کۆمونیستەکان لەبەر ئەم "بەرتەرییە" مافی مێژوویی بەدەستەوەگرتنی ڕابەریی پرۆلیتاریایان هەیە؟ ئەگەر ئەم واتایەش مەبەستبێت، چیدی کۆمونیستە ئازادیخوازەکان لەتەکیدا هاوڕانین، لەبەرئەوەی کە ئێمە لەسەر ئەو باوەڕەین: هیچ دەستپێشخەرییەك لە دەرەوەی خودی پرۆلیتاریا ناتوانرێت بوونی هەبێت. ئێمە پێمانوایە کە کەسانی ناپرۆلیتێر تەنیا دەتوانن لە پاڵ یا لەنێوان خودی پرۆلیتاریادا ڕۆڵی ڕاوێژکارانی بێلایەنیان هەبێت، ئامانجیان هاریکاریکردنی کرێکاران بێت لە تێکۆشاندا بۆ بەدەستهێنانی پلەیەکی بالاتر لە هوشیاری.

ئەمە بەرەو پرسی خۆبەخۆیی شۆڕسی جەماوەریی، بەرەو دەربڕینێکی ئەنارکیستانەمان دەبات. واژەی "خۆبەخۆ spontaneous" و "خۆبەخۆیی- Spontaneity" چەندین جار لە نووسینەکانی پرۆدۆن و (باکونین)دا بەرچاودەکەون. بەڵام ئەوەی سەیر دیتەبەرچاو، ئەوەیە لە کاتێکدا کە لە نووسینەکانی مارکس و ئەنگلس، لایەنیکەم لە بڵاوکراوەی ڕەسەنیاندا بە زمانی ئەڵمانی واژەگەلێك بەرچاوناکەون. لە وەرگێرانی بەرهەمە-کانیاندا هەندێك جار وەها واژەگەلێك دەردەکەون. هەڵبەتە دواجار تەنیا بەرهەمی بەراوردێکی ناڕێکە. لە ڕاستیدا

مارکس و ئەنگلس باس لە "چالاکی خۆکردی جەماوەر" دەکەن، کە تێگەیشتنێکی بەرتەسکترە لە "خۆبەخۆیی". چونکە پارتێکی شۆڕشگێڕ، دەتوانێت ڕێگە بە بڕێك لە "چالاکی خۆکرد"ی جەماوەری لە پاڵ چالاکییە بەرتەریخوازانەی خۆی بدات. بەڵام خۆبەخۆیی جەماوەری، مەترسی ئەوەی هەیە، کە پاگەندەی ڕۆڵی ڕابەری ئەو پارتانە بخاتە ژێرپرسیارەوە. ڕۆزا لوکسێمبورگ یەکەمین مارکسیست بوو، کە لە نووسینەکانیدا بە زمانی ئاڵمانی وشەی خۆبەخۆ (لەخۆوەرا) "Spontan"ی بەکارهێناوە، کە لە ئەنارکیستەکانی وەرگرتووە. ئەو پشتی بە ڕۆڵی سەرەکی و خۆبەخۆیی لە بزووتنەوەی جەماوەریدا دەبەست. دەبێت لەوە تێبگەین، کە مارکسیستەکانیش لە بەرانبەر بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان هەڵوێستی دیاریکراویان هەیە، لەبەرئەوەی کە شوێندەست بۆ خۆتێهەڵقورتاندنی ڕابەرانی پاگەندەیی ناهێڵنەوە.

کەواتە کۆمونیستە ئازادیخوازەکان لەو خاڵەدا، کە مارکسیستەکان هەندێك جار لە سوودوەرگرتن لە فێڵ و فریوکاری دیموکراسی بۆرجوازی خۆیان نەدەبوێرا، فرە دڵخۆشنین، مارکسیستەکان نەك بەتەنیا بە دڵخۆشییەوە کارتەکانی دەنگدانیان بەکاردەهێنا و بە یەکێك لە باشترین ئامرازەکانی بەدەستهێنانی دەسەڵاتیان دادەنا، بەڵکو تەنانەت هەندێك جاریش بە دڵخۆشییەوە دەستیاندەدایە پێکهێنانی بەرەی هەڵبرادن لەتەك پارتە لیبراڵ یا ڕادیکاڵە بۆرجوازییەکان و لەو ساتەدا باوەڕی ئەوان ئەوەیە، کە بەبێ وەها هاوپەیمانی و یەکێتییەك دەستڕاگەیشتن بە کورسییەکانی پارلەمان لەتوانادا نییە. لەبیرماننەچێت کە کۆمونیستە ئازادیخوازەکان بە پێچەوانەی ئەوەی کە بەزۆری وێنادەکرێت، سڵ لە

سندوقەکانی دەنگدان ناکەنەوە. پرۆدۆن جارێك لە ساڵی ١٨٤٨دا بە نوێنەری ئەنجومەنی میللی هەڵدەبژێردرێت. جارێکی دیکە پشتیوانی لە هەڵبژاردنی ڕاسپایل Raspail دەکات. لەتەك ئەوەشدا دواتر لەوێوە کە ئەو هەر جۆرە ملکەچییەك بۆ ڕژێمی پاشایەتی سەرکۆنەدەکات، کرێکاران بۆ خۆهەڵبژاردن بانگەوازدەکات. بۆ ئەو تەنیا پرسی ڕێوشوێن و هەلومەرج لەبەرچاوبوو. لە هەلومەرجێکی دیکەدا ئەنارکیستەکانی ئەسپانیا لە هەڵوێست-وەرگرتنی ئاشکرا لە دژی بەشداریکردن لە هەڵبژاردنی (بەرەی خەڵکی) لە فێبریوەری ١٩٣٦دا خۆیان خۆیانبوارد. بەڵام لەپاڵ ئەم شتە کەم و ناوازانەدا، ئەنارکیستەکان ڕێگەی فرە جیاواز بۆ سەرکەوتن بەسەر سەرمایەداری دوژمندا بەدروست دەزانن: لەوانە خەباتی [چالاکی] ڕاستەوخۆ Direct action، چالاکی سەندیکایی unions action، خۆموختاری کرێکاریی Autonomy Worker و مانگرتنی گشتی General-strike.

هەنووکە پرسیارێکی دیکەی بنەڕەتی ڕووبەڕوماندەبێتەوە: دەوڵەتییکردنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان یا خۆبەڕێوەبەریی self-management ؟ لێرەشدا مارکس و ئەنگلس بادەدەنەوە. لە (مانیفێستی کۆمونیست)دا کە بە سروشوەرگرتنی ڕاستەوخۆ لە سۆشیالیستی دەوڵەتگەرا، لویس بلانك (Louis Blanc)ی فەرەنسی، نووسراوە. ئەوان لەو باوەڕەدان کە " دەبێت گشت ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە دەستی دەوڵەتدا نێوەندیی بکرێنەوە"، بەڵام لە واژەی دەوڵەت، ئەوان بە " پرۆلیتاریای ڕێکخراو وەك چینی فەرماندار" تێدەگەن. باشە بۆچی وەها ڕێکخراوێکی پرۆلیتێری ناودەنێنن " دەوڵەت " ؟ ئەگەر لەمە بگوزەرێین: بۆچی چەند ساڵ دواتر ئەوان پەشیماندەبنەوە و لە

جونی ١٨٧٢ لە پێشەکی چاپی سەرلەنوێی (مانیفێست)دا لە دەوڵەتگەرایی کورتبینانەی خۆیان سەرلەنوێ پێداچوونەوە دەکەن و پەنجە بۆ ڕاگەیاندنی ساڵی ١٨٧١ لەبارەی کۆمونەی پاریس ڕادەکێشن، کە پێویستە بەرهەمهێنان بەهۆی " بەرهەمهێنەرانی ڕێکخراوە associated to producers"ەوە بەڕێوەببرێت؟

بێگۆمان ئەوان لە کۆنگرەی ئینتەرناسیونالی یەکەمی پێش جەنگی ١٨٧٠دا، هەستیان بە پێداویستی پێکهاتن لەتەك ئەنارکیستەکان کردبوو. بەڵام ئەوەش بڵێین، کە مارکس هیچ کات لە وردەکاریدا ڕێگەگەلێك، کە دەتوانن خۆبەڕێوەبەریی بەڕێبخەن، نەچووە بەلایاندا، لە کاتێکدا، کە پرۆدۆن Proudhon لە بەرهەمەکانیدا لاپەڕەی فرەی بۆ ئەم پرسە تەرخانکردبوو. پرۆدۆن کە ژیانی وەك کرێکارێك دەستپێکردبوو، دەیزانی کە باس لە چی دەکات. ئەو بەوردبینیەوە گرنگی بە " کۆمەڵە کرێکارییەکان Worker-associations " دابوو، کە لە شۆڕشی ١٨٤٨دا سەریانهەڵدابوو. بەڵام هۆی ئەو هەڵوێستەی مارکس، لەوانەیە لەبەر بە "خەیاڵی utopian" دانانی پرسی خۆبەڕێوەبەریی لەلای ئەو بێت. ئێستا ئێمە کۆمونیستە ئازادیخوازەکان، بەشێکین لەوانە، کە لایەنیکەم لە ئۆروپای خۆرائاواییدا خۆبەڕێوەبەرییان کردووە بە بابەتی ڕۆژ و پرسیارێکی کۆنکرێت و خستویانەتە بەرنامەی کاری ڕۆژەوە. پرسیارێك، کە ئیدی جێکەوتە بووە و لەم ڕۆژگارەدا لەلایەن نزیکەی هەرە زۆری ڕەوتە ڕامیارییەکانەوە دەستی بۆ دەبرێت، گۆڕانی بەسەرداهێنراوە و کورتکراوەتەوە.

.VII

هەنووکە پەنجە دەخەینە سەر ئەوە، کە مارکسیستەکان و ئەنارکیستەکان هەر لە سەرەتای سەرهەڵدانی پرۆلیتێرییانەوە، ڕووبەڕووی یەکدی بوونەتەوە. یەکەمین هێرش لەلایەن مارکس و (ئەنگلس)ەوە لە دژی شتینەر Stirner لە پەرتووکی پڕ دژایەتی (ئایدیۆلۆجی ئاڵمانی)ەوە دەستپێکرد. لەوێدا پرسەکە لەسەر خراپ لەیەکگەیشتنێکی دوولایەنە بوو. شتینەر ڕۆشنی-نەکردبووەوە، کە لەپاڵ ستایشیدا بۆ "من"ی "تاك"، لە ڕاستیدا لایەنگری یەکگرتنی خۆخواستانەی ئەم "تاکە"یە لەتەك تاکەکانی دیکە. لە ڕاستیشدا ئەو کۆمەڵگەی هەنووکەیی پێشنیاردەکات، کە لەسەر بنەمای فیدراڵی و مافی جیابوونەوە دامەزرابێت. هەر ئەم بۆچوونە دواتر باکونین و دواجار لێنین لەبارەی پرسی نەتەوەییدا، بەکاریانهێناوە. مارکس و ئەنگلس بەهەڵە ڕەخنە توندەکانی شتیرنەر بەرانبەر کۆمونیزم بە کۆنەپەرستی ئەو دادەنێن، لە کاتێکدا کە هێرشەکانی شتیرنەر لە بنەڕەتدا ئاراستەی جۆرێکی تایبەت لە کۆمونیزم بوون، دژی "نارۆشنییەکان- Clumsy"ی کۆمونیزمی دوڵەتیی، کە کۆمونیستە خەیاڵییەکانی utopian communism سەردەمی خۆی، لەوانە ڤایتلینگ Weitling لە ئاڵمانیا و کابە Cabet لە فەرەنسە، کە هاندەری ڕەخنەکانی شتیرنەر بوون لەسەر پێداگریی ئەو لە ئازادی تاکەکەسی.

هەر بەو جۆرەی کە پێشتر گوتمان، هێرشی توندی (مارکس)یش بۆ سەر پرۆدۆن تارادەیەك لەبەر شتگەلی ئاوا بوو، پرۆدۆن پێشوازی لە دارایی تایبەتی گچکە دەکرد، چونکە لەودا پشتیوانەی

سەربەخۆیی تاکەکەسی دەبینی. بەڵام شتێك کە مارکس لێی تێناگات ئەوەیە، کە پرۆدۆن لە پێشەسازی گەورە و گرنگی بەشی سەرمایەداریدا، بەتەواوی خۆی بەپشتیوانکەری دارایی گشتی دەناساند. لەبیرماننەچێت، کە پرۆدۆن لە "پەڕاوی تێبینییەکان (Carnets)یدا ئاوا دەنووسێت: "پێشەسازی گچکە، بەهەمان ڕادەی فەرهەنگی گچکە، گەمژانەیە؟ ". لە پێشەسازی گەورەشدا، ئەو بێچەندوچوون کۆمەڵگەرایە. لە ڕوانگەی (پرۆدۆن)دا ڕێکخراوگەلێك لەژێر ناوی (کۆمپانییە کرێکارییەکان Worker companies)دا پێویستە ڕۆڵی سەرەکی بگێڕن، واتە بەڕێوەبردنی پیشەسازی گەورە لەوانە هێڵی شەمەندەفەر، کارخانە گەورەکان، دەرهێنانی کانەکان، چێکردنی پۆڵا و دەریاوانی، ... هیدیکەیان، لە ئەستۆیە.

لەتەك ئەوەی کە پرۆدۆن لە کۆتایی ژیانیدا، لە (لێهاتوویی ڕامیاریی چینی کرێکار)دا، خۆی بە لایەنگری جیابوونەوەی تەواوی چینی کرێکار لە کۆمەڵی بۆرجوازی یا بەواتایەکی دیکە لایەنگری خەباتی چینایەتی ڕادەگەیێنێت، بەڵام هێشتا ئەمەش مارکس لە نیازخراپی بەرانبەر پرۆدۆنیزم، کە بە سۆشیالیزمی وردەبۆرجوازیی دایدەنێت، ناگێڕێتەدواوە.

هەنووکە با سەرنجی مشتومڕی بەردەوام و ناپاکی نێوان مارکس و باکونین لە نێونەتەوەیی یەکەمدا بدەین؛ لێرەشدا لەتەك جۆرێك لە خراپلەیەکگەیشتن ڕووبەڕووین. باکونین تا ڕادەی زیادەڕەویگەرانە مارکس بە دێوێکی دەسەڵاتخواز و تینووی فەرماندارییی بەسەر بزووتنەوەی کرێکاریدا دەناساند. لەم نێوەدا ئەوەی کە سەرسوڕهێنەرە، ئەوەیە کە باسەکانی باکونین

ناوەڕۆکێکی پێخەمبەرانەیان هەیە، ئەو بە باشی داهاتووە دوورەکان دەبینێت. لە هەمان کاتدا کە هاتنەسەرشانۆی "بیرۆکراسی سوور" پێشبینیدەکات، ستەمکارییەك کە سەرنجام ڕابەرانی نێونەتەوەیی سێیەم کۆمینتێرن Komintern بەسەر بزووتنەوەی کرێکاریدا ڕەوایدەبینن، هەستپێدەکات. مارکس بە تۆمەتدانە پاڵ باکونین بە نزمترین شێواز و بە ڕاوەرگرتن بۆ دەرکردنی باکونین لە نێونەتەویی یەکەمدا، لە کۆنگرەی هاگەر [3] لە سێپتەمبەری ١٨٧٢دا، دەست بە هێرشی بەرانبەر دەکات.

پاش ئەم ڕووداوە، پردەکانی نێوان ئەنارکیزم و مارکسیزم دەڕوخێن و دەبێتە کارەساتێکی گەورە بۆ چینی کرێکار، لەبەرئەوەی کە هەر یەك لەم دوو بزووتنەوە پێویستیان بە هاریکاری تیئۆریی و کردەیی ئەوی دیکە هەبوو. لە هەشتاکانی سەدەی نۆزدەهەمدا تێکۆشان بۆ پێکهێنانی نێونەتەوەیەکی ئەنارکیستی لەتەك شکستدا ڕووبەڕوودەبێت. وەها نێونەتەوەییەك سەرەڕای نیازەکانی، بەگشتی لە بزووتنەوەی کرێکاریی دادەبڕێت.

لە کاتێکدا کە لەو سەردەمەدا مارکسیزم بەخێرایی لە ئاڵمانیا بە گەشەی سۆشیال_دیمۆکراسی و لە فەرەنسە بە دامەزراندنی پارتی کرێکاریی لەلایەن Jules Guesdes، گەشەدەکات. دواتر پارتی جۆراوجۆری سۆشیال_دیمۆکرات لە دەوری یەك کۆبوونەوە و نێونەتەوەیی دووەمیان پێکهێنا. لە کۆنگرەکانی دواتریاندا زۆرجار مشتومڕ لەتەك ئازادیخوازانێك ڕوویدەدا، کە هەلیان بۆ دەڕەخسا، تا لە کۆبوونەوەکاندا بەشداریبکەن. ساڵی ١٨٩٣ سۆشیالیستی ئازادیخواز دۆمێلا نیۆوینهویس (Domela

(Nieuwenhuis)ی هۆڵەندی لە وتارێکی توند و پاراودا، سۆشیال_دیمۆکراسی ئاڵمانی تاوانبارکرد و لەتەك هەراوهوی ئامادەبووان ڕووبەڕوو بوو. ساڵی ١٨٩٦ لە لەندەن کچی مارکس، ئاڤێلینگ Aveling و ڕابەری سۆشیالیستەکانی فەرەنسە ژان ژورس Jean Jaurès بە جنێودان بە ئەنارکیستەکان، کە وەك نوێنەری سەندیکا کرێکارییەکان توانیبوویان بچنە هۆڵی کۆنگرەوە، کردەدەرەوە.

هەڵبەتە ئەوە ڕاستە کە تیرۆریزمی ئەنارکیستی، کە لە ماوەی ساڵەکانی ١٨٩٠ تا ١٨٩٥ لە فەرەنسە ئاژاوەی بەرپادەکرد، کۆمەکێکی بەنرخی بەڕەتکردنەوە و دژایەتی هیستریانە hysterical بەرانبەر ئەنارکیستەکان، کە ئیدی بە "چەتە" هەژماردەکران، کرد. ڕیفۆرمیستە شەرمنۆك و یاساگەراکان لە توانایاندانەبوو، لە پاڵنەری شۆڕشگێڕیی ئەنارکیستەکان بگەن و هۆی پەنابردنیان بۆ توندوتیژی وەك ناڕەزایەتییەکی پڕدەنگدانەوە لە دژی کۆمەڵگەی نەفرەتاوی، دەرکبکەن.

لەنێوان ساڵانی ١٨٦٠- ١٩١٤دا سۆشیال_دیمۆکراسی ئاڵمانیا و زیاتر لەو، دەزگەی پانوپۆڕی سەندیکا کرێکارییەکانی ئاڵمانیا، بەردەوام خەریکی کەنارخستنی ئەنارکیزم بوون. تەنانەت کاتێك کە کاوتسکی ڕایگەیاند، کە لایەنگری مانگرتنی جەماوەرییە، بیرۆکراتانی کرێکاریی سەروو و لای خۆی وەك "ئەنارکیست"ێك گومانیانلێکرد. بەڵام لە فەرەنسە پرسەکە بەپێچەوانەوە بوو. پارلەمانگەرایی Parliamentary و ڕیفۆرمیزمی هەڵبژێرگەرای ژوریس Jaurès، نەفرەتیان لە کرێکارانێك دەکرد، کە بەخۆیان لێهاتووی دامەزراندنی ڕێکخراوەی شۆڕشگێڕانەی سەندیکالیستیی

و خەباتكارانەی سەربەخۆی سێ.ژێ.تێ (CGT)یان پێكهێنابوو، كە پێشڕەوانی فێرناند پلوتیە Fernand Pelloutier، ئێمیل پوژێ Emile Pouget و پییەر مۆنات Pierre Monate بوون، كە لە بزووتنەوەی ئەناركیستییەوە سەریاهەڵدابوو.

شۆڕشی ڕوسیە و دواتر شۆڕشی ئیسپانیا كەلێنی نێوان ئەناركیزم و (ماركسیزم)یان فراوانتركرد. كەلێنێك كە چیدی نەك تەنیا بەرهەمی ناكۆكی ئایدیۆلۆجیكی، بەڵكو بەكردەوەش خوێناوی بوو. بۆ كۆتاییهێنان بە سەرنجەكانی سەرەوە لەسەر ڕابوردووی ماركسیزم و ئەناركیزم، دەبێت ئەم دوو تێبینییەی دیكەیشیان بۆ زیادبكەم:

1- هەندێك لە ماركسناسانی وەك ماكسیمیلیان ڕۆبل Maxumilan Robel لە فەرەنسە، بەدڵنیاییەوە بەهەڵەداچوون [ئەگەر هەموویشی نەبێت]، كە لە (ماركس)دا مەیلی " ئازادڕەوانە " بەدیبكەن.

2- هەندێك لە ئەناركیستە دەستەگەرا و بیرتەسكەكانی وەك گاستۆن لێڤال Gaston Leval لە فەرەنسە، بەدڵنیاییەوە بەهەڵەداچوون، كە بە هەستێكی كوێرانەوە، وەك ئەهریمەنێك لە ماركس دەڕوانن. دەمەوێت لە شوێنێكدا لەنێوان ئەم ئەم دوو پیاوە توندڕەوە جێگیربم، هەرچەندە هەردووكیان هاوەڵمن.

.VIII

ئەی هەنووکە چی؟ بەبێ گومان، ئێمە ئێستاکە لەبەردەم بوژانەوەیەکی Renaissans سۆشیالیزمی (ئازادیخوازانە) وەستاوین. من لێرەدا ناچارم پەنجە بخەمەسەر چۆنیەتی بوژانەوەی دووبارەی لە مانگی ئایاری ١٩٦٨ لە فەرەنسەدا. خۆبەخۆترین، چاوەڕواننەکراوترین و نائامادەکراوترینی ڕاپەڕینەکان بوو. شەپۆلێکی بەهێزی ئازادی ولاتی گرتەوە، وەها وێرانگەر و لە هەمان کاتدا ئافرێنەر بوو، کە ئیدی هیچ شتێکی وەك پێشووی خۆی نەهێشتەوە. ژیان گۆڕا یا ئەگەر بمانەوێت دەتوانین بلێێن، کە ئێمە ژیانمانگۆڕی. بەلام وەها لەدایکبوونەوەیەکی دووبارە، لە چوارچێوەی بوژانەوەیەکی سەرلەنوێ لە سەراپای بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەدا و بەتایبەت لەنێوان لاوانی خوێندکاردا پێکدەهات. بەم هۆیەوە چیدی دابڕە بەهێزەکانی نێوان بزووتنەوە ئازادیخوازەکان و ئەوانەی کە پاگەندەی لایەنگری "مارکسیزم-لێنینیزم" دەکەن، بوونیان نییە. تەنانەت دەتوانرێت بگوترێت جۆرێك لە ئاوەلایی نادەستەگەرایانەش لەنێوان ئەم بزووتنەوە جۆراوجۆرانەدا سەریهەلدا. هاورێیانی لاو لە فەرەنسە، لە گرووپە مارکسیستە دەسەلاتخوازەکانەوە دەچوونە ناو گرووپە ئەنارکیستەکان و هەروا پێچەوانەی ئەمەش ڕوویداوە. گرووپگەلی مائۆئیستی Maoists هەبوون، کە سەراپا لەژێر کارایی ئازادیخوازیدا، هەلوەشاونەتەوە یا کەوتنەتە ژێر کارایی بۆچوونە ئەنارکیستییەکان. تەنانەت گرووپە ترۆتیسکیستەکانیش بەشێك لە تێڕوانینی خۆیان لەژێر کارایی نووسین و تیۆرییە ئەنارکیستییەکاندا دەگۆڕی. کەسانی وەك ژان پۆل سارتر Jean Paul Sartre و هاوەلەکانی ئەورۆکە لە بلاوکراوە مانگانەکانیادا،

تێڕوانینی ئەنارکیستی دەردەبڕن و بەشێوەیەك كە یەكێك لە وتارەكانی ئەم دواییانەیان بەناوی ”ماڵئاوا لێنین“ بوو.

بێگومان هێشتاكە گروپی ماركسیستی دەسەڵاتخواز هەن، كە بەتایبەت دژی ئازادیخوازین، هەر بەو جۆرەی كە گروپی ئەنارکیستی لە ئاراداں، كە تا هەنووكەش ئاوا ناسراون كە دژە ماركسیستین.

هەر دوو ڕێكخراوی كۆمونیستیی ئازادیخواز[4]، كە لە فەرەنسە هەن، بەتەمان بەم نزیكانە یەكبگرن، خۆیان لەنێوان ئەنارکیزم و (ماركسیزم)دا دەبیننەوە. ئەم ڕێكخراوانە لەتەك ئەنارکیستە كلاسیكەكان، ئەم خاڵە هاوبەشەی تێڕوانینیان هەیە، كە هەردووكیان دەگەڕێنەوە سەر جووڵانەوەی دژە دەسەڵاتخوازی، كە گەیشتە نێونەتەوەیی یەكەم. لە هەمان كاتدا لەتەك (ماركسیستەكان)یش ئەم خاڵە هاوبەشەی تێڕوانینیان هەیە، كە هەردووكیان بە لێبڕاوی لە بواری خەباتی چینایەتی پرۆلیتاریا و تێكۆشان بۆ لەنێوبردنی دەسەڵاتی سەرمایەداری خەباتدەكەن.

كۆمونیستە ئازادیخوازەكان لەلایەكەوە هەوڵدەدەن، تەواوی ئەو سەرخەتە بنەماییانەی كە لە ڕابوردووی (ئەنارکیزم)ەوە بەجێماون، زیندووبكەنەوە [بۆ نموونە، ئامانج لە بڵاوكردنەوەی پەرتووكی (ئەنارکیزم) و (نەخوا و نەسەروەر)، هەر ئەمە بووە] و لەلایەكی دیكەوە كۆمونیستە ئازادیخوازەكان، ئەو بەرهەمانەی ماركس و ئەنگلس، بەتایبەت ئەو بەشانەیان، كە هێشتاكە بەكەڵك و كاران و وەڵام بەپێدواویستییەكانی سەردەمی ئێمە

دەدەنەوە، ڕەتناکەنەوە، لەوانە چەمکی "لەخۆنامۆبوون"، کە لە (دەستنووسەکانی ١٨٤٤)دا (مارکس)ی لاودا دەبینرێت. ئەم تێگەیشتنە بەباشی لەتەك پێداگریی ئەنارکیستەکان لەسەر ئازادی تاکەکەسی دەگونجێت، یا ئەو بڕوایەی کە "ئازادی پرۆلیتاریا تەنیا بەدەستی خۆی مەیسەردەبێت"، تەواو بەپێچەوانەی ئەو ئەو بۆچوونانەوە کە دەیانەوێت هۆشیاری شۆڕشگێڕانە لە دەرەوەی چینی کرێکارەوە بهێننە نێوی. دواجار مێتۆدۆلۆجیی بەناوبانگی ماتریالیزمی دیالەکتیکی و مێژوویی، کە هێشتاکەش وەك یەکێك لە هێڵە ڕێنوێنیگەرەکانی دەرککردنی ڕووداوەکانی ڕابوردوو و ئێستا ماوەتەوە، بەشێکە لەو میراتە، بەو مەرجەی ئەم میتۆدە بەشێوەیەکی وشك و میکانیکی بەکارنەبرێت و نەکرێتە بیانوو بۆ خۆدزینەوە لە خەبات، بەوەی کە هێشتاکە، بنەما مادییەکانی شۆڕش لەئارادانین، بەو جۆرەی ستالینیستەکان سێ جار لە فەرەنسە لە سالانی ١٩٣٦، ١٩٤٥، ١٩٦٨ پەنایان بۆ برد. مەرجێکی دیکە ئەوەیە کە پشتبەستن بەو دووانە لەسەر بنەمای ویستی تاکەکەسیی و خۆبەخۆیی شۆڕشگێڕانەی جەماوەر بێت.

بەو جۆرەی کە مێژوونووسی ئازادیخواز کامینسکی Kaminsky لە پەرتووکە بەناوبانگەکەی خۆیدا لەبارەی (باکونین)ەوە دەڵێت "سەنتێزی نێوان مارکسیزم و ئەنارکیزم، نەك تەنیا پێویستە، بەڵکو وەلانانیشی لەتوانادانییە". ئەو درێژەی دەداتێ و دەڵێت "مێژوو بەخۆی گونجاندنەکانی مەیسەردەکات".

دەمەوێت وەك ئەنجامگیرییەکی کەسیی خۆم ئەوە بڵێم. کۆمونیزمی ئازادیخواز، کە بەرهەمی وەها پێکهاتەیەکە بەبێ

گومان ئارەزووی فراوانی کرێکارانی هوشیار و پێشکەوتوو [تەنانەت ئەگەر هەندێك جاریش هێشتاکە بەتەواوی هوشیار نەبن] واتە بەشێك کە لەم ڕۆژگارەدا "چەپی کرێکاریی"یان پێدەڵێین، زۆر زیاتر لە مارکسیزمی دەسەڵاتخواز و ئەنارکیزمی وشکهەڵهاتوو، دەردەبڕێت.

پەراوێز:-

*سەرچاوەی دەقە ئاڵمانییەکەی

http://www.anarchismus.at/txt4/guerin.htm

سەرچاوەی وەرگێڕانە فارسییەکەی

http://persianblog.com/?date=13831227&blog=anarchi (و.ك)

[1] ئەم بەشە لە وەرگێڕانە فارسییەکەدا پەڕێنراوە، کە لە وەرگێڕانە ئاڵمانیەکەی دا ئاوا هاتووە:

Welch ein Unterschied auch zwischen den Abschnitten im Kommunistischen Manifest 1848 ،welche forderten ،daß der Staat die Gewalt über die gesamte Ökonomie erlange und den späteren Erklärungen ،in denen der Staat durch die assoziierten Produzenten ersetzt wird

(و.ك)

[2] لە دەقە ئاڵمانییەکەدا ئەم واژەیە liberären kommunismus زۆرجار بەکارهاتووە کە لە وەرگێڕانە فارسییەکەدا هەر واژەی ئەنارکیزم بەکارهاتووە، هەرچەندە لە وەرگێڕانە ئاڵمانییەکەدا هەر دوو واژەکە واتە (Anarchismus و liberären kommunismus) لە شوێنی تایبەتیدا بەکاربراون. لە کوردیدا بە واتای کۆمونیزمی ئازادیخوازانە، کە لە فارسیەکەیدا بە (کمونیسم آزادمنش) و لە عەرەبیدا بە (الشيوعية التحررية) و بە ئینگلیزیش Libertarian communism دێت. (و.ك)

[3] لە دەقە ئاڵمانیەکەدا کۆنگرەی هاگەر (Haager)ی ١٨٧٢ نووسراوە، بەڵام لە فارسیەکەدا کۆنگرەی (لاهە) نووسراوە. (و.ك)

[4] لە دەقە فارسیەکەدا تەنیا ئاماژە بۆ یەك ڕێکخراو کراوە بەناوی (او . ث . ال) کە دەکرێ بە لاتینییەکەی ئاوابێ (U.TH.L). بەڵام لە دەقە ئاڵمانییەکەدا ئاماژە بە دوو ڕێکخراوی هاوئاراستە دەکات و ناوی هیچکامیانی نەهێناوە. (و.ك)

ئەم بابەتە لە وتاردانێکدا کە لە نیویۆرك بە مێژووی ٠٦ی نۆڤەمبەری ١٩٧٣ پێشکەشکراوە. (لەبەرڕۆشنایی وەرگێڕانە ئاڵمانییەکەیدا کە چاپەمەنی کۆمەڵگەی ئازاد، کە دوو ساڵ دواتر واتە لە ١٩٧٥دا بلاوکراوەتەوە، هەڵەکانی ڕاستکراونەتەوە). و.ك

Anarchism & Marxism

Daniel Guérin

Translated by: Hejên

First Edition, January 2010

Anarchism & Marxism

Daniel Guérin

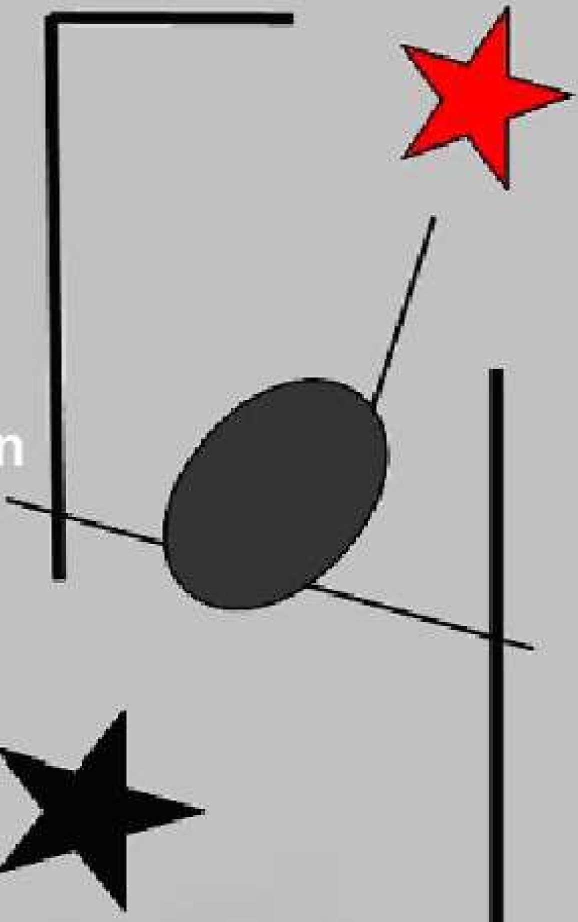

translated by: Hején

first Edition, January 2010